

ПОЛЕНКОВА

Марина Володимирівна

УДК 339.5:338.43:638.1(477)

ОЦІНЮВАННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ ПЕРЕВАГ ПРОДУКЦІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКАХ ЄСEVALUATION OF COMPARATIVE ADVANTAGES OF AGRICULTURAL
ENTERPRISES IN EU MARKETS

к.е.н., доцент, завідувачка
кафедри, Національний
університет "Чернігівська
політехніка"

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.11\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2020.11(1).5)

POLENKOVA Maryna Volodymyrivna – PhD in Economics, Associate Professor, Head of the department, National University "Chernihiv Polytechnic"

У статті охарактеризовано напрямки з підвищення конкурентоспроможності АПК. Обґрунтовано важливе місце сільського господарства в економічній системі країни. Окреслено методичний підхід для розрахунку рівня порівняльних переваг сільськогосподарської продукції на ринках ЄС. Розраховано індекс порівняльних переваг продукції українських сільськогосподарських підприємств на ринках Європи. Класифіковано сільськогосподарську продукцію за рівнем порівняльних переваг.

* * *

В статті охарактеризовані напрямки по підвищенню конкурентоспроможності АПК. Обґрунтовано місце сільського господарства в економічній системі країни. Описано методичний підхід для розрахунку рівня порівняльних переваг сільськогосподарської продукції на ринках ЄС. Розраховано індекс порівняльних переваг продукції українських сільськогосподарських підприємств на ринках Європи. Класифікована сільськогосподарська продукція по рівню порівняльних переваг.

* * *

The paper describes the areas for improving the competitiveness of agriculture. The important place of agriculture in the economic system of the country is substantiated. The methodical approach for calculating the level of comparative advantages of agricultural products in the EU markets is outlined. The index of comparative advantages of products of Ukrainian agricultural enterprises in European markets is calculated. Agricultural products are classified according to the level of comparative advantages.

Increasing the competitiveness of the national agro-industrial complex involves the sustainable operation of all its interconnected subsystems: agro-industrial production; food markets; sale, distribution and consumption of food; personnel, financial, logistical, technological, informational and scientific support. However, in modern conditions, the functioning of agricultural enterprises is accompanied by a number of problematic aspects, which significantly hinders their long-term development. In the context of European integration, there is an objective need to form effective mechanisms to strengthen the competitive position of Ukrainian agricultural enterprises in domestic and foreign markets.

According to the evaluation results, 3 groups of agricultural products were identified with: 1) a high level of the index of comparative advantages; 2) medium and low level of the index of comparative advantages; 3) no comparative advantages.

The results of calculations of the index of comparative advantages for the first group (cereals; seeds and fruits of oilseeds; fats and oils of animal or vegetable origin) show a positive trend since 2016 for cereals and seeds and fruits of oilseeds. Grain crops have the highest competitive position on the EU market.

Almost all agricultural products of the second group (meat and edible by-products; vegetables; edible fruits and nuts) despite the positive dynamics only in 2016 showed their comparative advantages ($RCA > 0$) and by 2018 were constantly growing. Products of the flour and mill cereal industry are characterized during 2013-2019 by approximately the same level.

Ключові слова: продукція сільськогосподарських підприємств, аграрний сектор, порівняльні переваги, розвиток

Ключевые слова: продукция сельскохозяйственных предприятий, аграрный сектор, сравнительные преимущества, развитие

Keywords: products of agricultural enterprises, agricultural sector, comparative advantages, development

ВСТУП

Підвищення конкурентоспроможності національного АПК передбачає стійке функціонування всіх його взаємопов'язаних підсистем: агропромислового виробництва; продуктових ринків; збуту, розподілу і споживання продовольства; кадрового, фінансового, матеріально-технічного, технологічного, інформаційного та наукового забезпечення. Проте у сучасних умовах функціонування сільськогосподарських підприємств супроводжується низкою проблемних аспектів, що суттєво перешкоджає їх перспективному розвитку. В умовах євроінтеграції виникає об'єктивна необхідність у формуванні ефективних механізмів для поси-

лення конкурентних позицій українських підприємств аграрного сектору на внутрішніх і зовнішніх ринках.

МЕТОЮ роботи є оцінювання порівняльних переваг продукції сільськогосподарських підприємств в умовах євроінтеграції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сільське господарство здійснює значний вплив на розвиток економіки країни. Його вагомим роль в економічній системі України підтверджують наступні показники: 10,5 % валової доданої вартості (358,1 млрд грн у 2019 р.); 9 % валового внутрішнього продукту (358,1 млрд грн у 2019 р.); 18,2 % від усього зайнятого населення (3010,4 тис. осіб у 2019 р.); 7,7 %

від загальної кількості найманих працівників; 9,4 % у структурі усіх капітальних інвестицій за видами економічної діяльності (58555 млн грн у 2019 р.); 4,1 % від усіх основних засобів (399,5 млрд грн у 2018 р.); 43,9 % від загального обсягу експорту [1, 2].

У контексті євроінтеграції вважаємо важливим визначення конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на аграрних ринках ЄС. Для розрахунку рівня порівняльних переваг сільськогосподарської продукції використовуємо методичний підхід, що запропонований сектором ринкового аналізу Міжнародного торгового центру ЮНКТАД / ВТО у французькому Дослідницькому центрі прогнозування і міжнародної інформації [3, с. 6]:

$$RCA = \frac{1000}{(X_i + M_i)} \cdot \left((X_{ij} - M_{ij}) - (X_i - M_i) \cdot \frac{(X_{ij} + M_{ij})}{(X_i + M_i)} \right),$$

де X_{ij} – обсяг експорту j -ої галузі (продукції підприємств аграрного сектору) i -ої країни до країн ЄС; M_{ij} – обсяг імпорту j -ої галузі (продукції підприємств аграрного сектору) i -ої країни з країн ЄС; X_i – загальний обсяг експорту i -ої країни до країн ЄС; M_i – загальний обсяг імпорту i -ої країни з країн ЄС.

Якщо за результатами розрахунків індекс порівняльних переваг (RCA) більше 1, то країна володіє конкурентними перевагами над іншими. Зростання індексу підтверджує збільшення його значення в експортній структурі.

Базою для оцінювання слугували показники зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору за ключовими видами сільськогосподарської продукції (табл. 1).

За результатами оцінювання виокремилася 3 групи сільськогосподарської продукції із: 1) високим рівнем індексу порівняльних переваг; 2) середнім і низьким рівнем індексу порівняльних переваг; 3) відсутніми порівняльними перевагами (табл. 2).

Результати розрахунків індексу порівняльних переваг для першої групи (зернові культури; насіння і плоди олійних рослин; жири та олії тваринного або рослинного походження) показують позитивну динаміку з 2016 р. для зернових культур, а також насіння і плодів олійних рослин (рис. 1). Найвищими конкурентними позиціями на ринку ЄС відзначаються зернові культури ($RCA = 60,45$).

Таблиця 1

Зовнішньо-економічна діяльність сільськогосподарських підприємств за основними видами продукції
[сформовано за [1, 2]]

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Експорт (тис. дол. США)</i>							
М'ясо та їстівні субпродукти	1116,8	51973,7	66507,4	70190,9	136406,5	237549,5	198164,6
Риба та ракоподібні	7215,2	9133,9	8612,5	9091,8	20174,9	18589,1	23709,9
Молоко та молочні продукти, яйця птиці, мед	41864,9	69424,3	84299,1	92401,5	120819,4	116177,9	117573,9
Овочі	22702,5	23915,4	11890,9	19955,7	35672,6	92281,3	70399,7
Їстівні плоди та горіхи	82451,0	88905,0	87536,6	85190,0	139214,8	152927,8	161463,2
Зернові культури	1719275,1	1805431,6	1625849,5	1278396,8	1709341,8	2223132	2628520,4
Продукція борошномельної круп'яної промисловості	8293,8	10204,5	14330,8	15759,2	18282,3	25047,6	23678,4
Насіння і плоди олійних рослин	1247637,7	919003,2	645289,0	607027,7	1095171,6	1163531,7	1539434,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	500500,1	792967,2	678335,7	1204266,8	1475659,4	1143823,4	1544502,7
Готові харчові продукти	775925,4	899322,9	762111,2	703422,5	865181,6	908515,4	942493,2
<i>Імпорт (тис. дол. США)</i>							
М'ясо та їстівні субпродукти	305156,4	177826,3	94209,3	78152,8	108367,7	157375,5	146855,9
Риба та ракоподібні	106757,8	93974,6	49589,9	67924,9	78284,7	97020,8	117425,6
Молоко та молочні продукти, яйця птиці, мед	133465,3	98735,1	65191,3	55140,1	80158,0	101092	163300,6
Овочі	62092,5	63802,7	22163,4	23363,7	24024,3	28955,7	60996,2
Їстівні плоди та горіхи	257409,3	172581,9	104864,9	84364,1	95956,1	75315,8	117951,7
Зернові культури	221259,2	266309,7	103879,1	105630,6	113002,6	117247,7	117688,5
Продукція борошномельної круп'яної промисловості	7815,3	6050,5	4570,0	7191,1	8556,2	10816,6	12457,9
Насіння і плоди олійних рослин	145587,5	119531,5	82665,9	110584,8	128829,3	140755,1	139799
Жири та олії тваринного або рослинного походження	104499,8	72854,6	47894,5	55982,7	53079,5	59959,2	68899,4
Готові харчові продукти	1411532,9	1197624,0	777186,7	971449,5	1161883,5	1444842,1	1683983,3

Результати розрахунків індексу порівняльних переваг продукції українських сільськогосподарських підприємств на ринках Європи [розраховано автором]

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Високий рівень порівняльних переваг</i>							
Зернові культури	45,09	46,24	58,68	43,65	45,69	52,36	60,45
Насіння і плоди олійних рослин	32,99	23,91	21,95	18,99	27,93	25,70	34,00
Жири та олії тваринного або рослинного походження	12,42	21,34	24,33	42,37	40,51	26,95	35,53
<i>Низький рівень порівняльних переваг</i>							
М'ясо та їстівні субпродукти	-5,35	-2,66	-0,51	0,32	1,28	2,49	1,82
Овочі	-0,45	-0,80	-0,26	0,06	0,44	1,66	0,47
Їстівні плоди та горіхи	-2,19	-1,46	-0,06	0,69	1,65	2,16	1,52
Продукція борошномельної круп'яної промисловості	0,10	0,15	0,40	0,37	0,31	0,39	0,32
<i>Відсутність порівняльних переваг</i>							
Риба та ракоподібні	-1,68	-1,94	-1,28	-1,62	-1,30	-1,62	-1,76
Молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед	-1,16	-0,30	1,10	1,79	1,51	0,70	-0,43
Готові харчові продукти	-2,79	-1,95	3,90	-2,25	-3,23	-8,54	-10,86

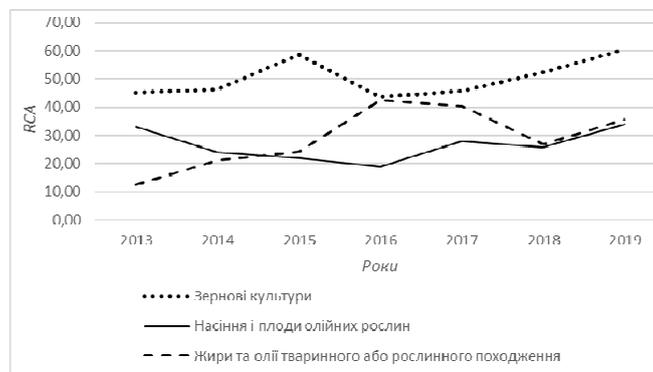

Рис. 1. Результати розрахунків індексу порівняльних переваг для продукції 1 групи [розраховано автором]

Майже уся сільськогосподарська продукція другої групи (м'ясо та їстівні субпродукти; овочі; їстівні плоди та горіхи) попри позитивну динаміку тільки з 2016 р. проявила свої порівняльні переваги ($RCA > 0$) і до 2018 р. постійно зростала (рис. 2). Продукція борошномельної круп'яної промисловості характеризується протягом 2013-2019 рр. приблизно однаковим рівнем.

Відсутністю конкурентних переваг та негативною динамікою характеризується аграрна продукція 3 групи (риба та ракоподібні; молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед; готові харчові продукти) (рис. 3).

ВИСНОВКИ

Резюмуючи результати розрахунків, відзначимо, що високими конкурентними перевагами відзнача-

ється в основному сировинна сільськогосподарська продукція та продукція первинного оброблення. Попри потужний природно-ресурсний потенціал розвиток підприємств агропромислового комплексу України повинен ґрунтуватися на ресурсному збалансуванні; адаптованих до місцевих умов технологіях, що забезпечать мінімізацію матеріально-грошових витрат і максимізацію виробничих і економічних результатів; а також на збалансованому інституційному забезпеченні, адаптованому до вимог і стандартів ЄС, яке б сприяло мікроекономічному організаційно-господарському і виробничому різноманіттю і свободі підприємництва. Воно повинно розвиватися у чіткій відповідності з об'єктивними економічними законами і принципами за одночасного врахування законів біологічного розвитку.

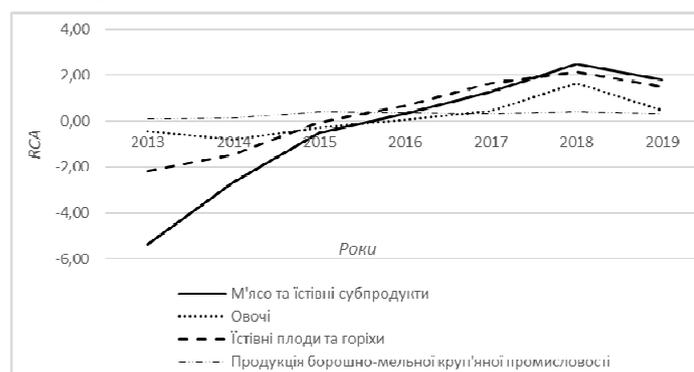

Рис. 2. Результати розрахунків індексу порівняльних переваг для продукції 2 групи [розраховано автором]

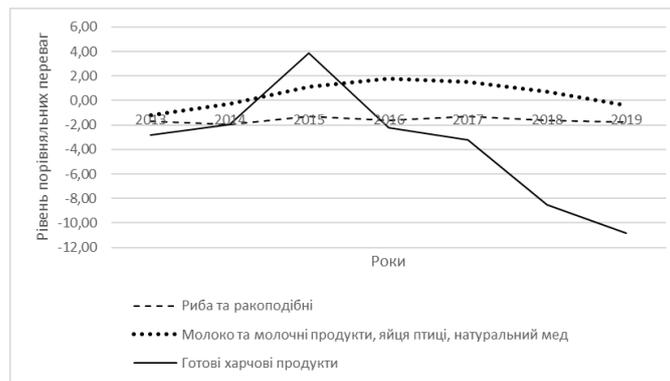

Рис. 3. Результати розрахунків індексу порівняльних переваг для продукції 3 групи [розраховано автором]

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
2. Офіційне Інтернет-представництво Міністерства розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
3. Федоришин Н.Ю. Теоретичні моделі міжнародної економічної інтеграції та їх адаптивність до умов перехідної економіки. URL: mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/11.pdf.

References

1. State Statistics Service of Ukraine: Official site. URL: www.ukrstat.gov.ua. [in Ukrainian].
2. Ministry of Economic Development of Trade and Agriculture of Ukraine: Official Internet representation. URL: minagro.gov.ua. [in Ukrainian].
3. Fedoryshyn N.Y. Theoretical models of international economic integration and their adaptability to the conditions of transition economies. URL: mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/11.pdf [in Ukrainian].